

İRAN İSLAM CUMHURİYETİNDE ANAYASAL SİSTEM VE SİYASİ PARTİLER

CONSTITUTIONAL SYSTEM AND POLITICAL PARTIES IN ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN

النظام الدستوري والأحزاب السياسية في جمهورية إيران الإسلامية

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES
مركز الشرق الأوسط للدراسات الاستراتيجية

İRAN İSLAM CUMHURİYETİNDE ANAYASAL SİSTEM VE SİYASİ PARTİLER

CONSTITUTIONAL SYSTEM AND POLITICAL PARTIES IN ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN

النظام الدستوري والأحزاب السياسية في جمهورية إيران الإسلامية

ORSAM Rapor No: 112

Mart 2012

ISBN: 978-605-4615-07-0

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2012

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Tarihçe

Türkiye’de eksikliği hissedilmeye başlayan Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika çevrelerinin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla, 1 Ocak 2009 tarihinde Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) kurulmuştur. Kısa sürede yapılanan kurum, çalışmalarını Ortadoğu özelinde yoğunlaştırmıştır.

Ortadoğu’ya Bakış

Ortadoğu’nun iç içe geçmiş birçok sorunu barındırdığı bir gerçektir. Ancak, ne Ortadoğu ne de halkları, olumsuzluklarla özdeşleştirilmiş bir imaja mahkum edilmemelidir. Ortadoğu ülkeleri, halklarından aldıkları güçle ve iç dinamiklerini seferber ederek barışçıl bir kalkınma seferberliği başlatacak potansiyele sahiptir. Bölge halklarının bir arada yaşama iradesine, devletlerin egemenlik halklarına, bireylerin temel hak ve hürriyetlerine saygı, gerek ülkeler arasında gerek ulusal ölçekte kalıcı barışın ve huzurun temin edilmesinin ön şartıdır. Ortadoğu’daki sorunların kavranmasında adil ve gerçekçi çözümler üzerinde durulması, uzlaşmacı inisiyatifleri cesaretlendirecektir. Sözkonusu çerçevede, Türkiye, yakın çevresinde bölgesel istikrar ve refahın kök salması için yapıcı katkıları sürdürmelidir. Cepheleşen eksenlere dahil olmadan, taraflar arasında diyalogun tesisini kolaylaştırmaya devam etmesi, tutarlı ve uzlaştırıcı politikalarıyla sağladığı uluslararası desteği en etkili biçimde değerlendirebilmesi bölge devletlerinin ve halklarının ortak menfaatidir.

Bir Düşünce Kuruluşu Olarak ORSAM’ın Çalışmaları

ORSAM, Ortadoğu algılamasına uygun olarak, uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve uygun pozisyonların alınabilmesi amacıyla, kamuoyunu ve karar alma mekanizmalarına aydınlatıcı bilgiler sunar. Farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretir. Etkin çözüm önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik eder. ORSAM; bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayım kapasitesine sahiptir. ORSAM, web sitesiyle, aylık Ortadoğu Analiz ve altı aylık Ortadoğu Etütleri dergileriyle, analizleriyle, raporlarıyla ve kitaplarıyla, ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu literatürünün gelişimini desteklemektedir. Bölge ülkelerinden devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve STK temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak bilgi ve düşüncelerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

* ORSAM, The Middle East Studies Association (MESA) üyesidir.

İçindekiler

Takdim.....	4
Özet.....	5
Giriş	6
1. Anayasanın Temelini Oluşturan İdeolojiler	6
1.1. İslamcılık.....	6
1.2. Cumhuriyetçilik.....	7
2. Anayasal Kurumlar	8
2.1. Veli-ye Fakih (Rehberlik) Kurumu.....	8
2.2. Koruyucular Şurası (Shora-ye Negahban)	8
2.3. Uzmanlar Şurası (Shora-ye Khobregan)	9
2.4. Düzenin Yararını Teşhis Heyeti (Majma'-e Tashkhis-e Maslahat-e Nezam).....	10
2.5. İslami Şura Meclisi (Majles-e Shora-ye Eslami)	10
2.6. Cumhurbaşkanı (Reis-e Jomhuri).....	11
2.7. Yargı.....	11
3. Siyasi Partiler	12
Sonuç	14

TAKDİM

İran, Türkiye'nin yüzyıllardır aynı sınırı paylaştığı kadim komşusudur. İki ülkede de rejimler, yönetimler, yöneticiler değişmiş, ancak komşuluk ilişkileri sürdürülmüştür. İki ülke arasında sınır sorunları ve güvenlik problemleri yaşanmamış olması bu anlamda önemlidir. Son yıllarda özellikle iki ülke arasındaki ilişkilerin söylemsel olarak yaklaşması ve artan temaslar ile İran, Türkiye'nin önemli ticaret ortaklarından biri olma yolundadır.

Bunlar olurken İran İslam Cumhuriyeti'ni hem devlet hem de sosyal yapısı ile yakından tanımak daha fazla önem arz etmektedir. İyi komşuluk ilişkilerini geliştirmek ve sürdürmek komşuyu ne kadar iyi tanıdığımızla doğru orantılıdır. Bu nedenle ORSAM, İran İslam Cumhuriyeti'nin anayasal sistemi ve siyasi partileri hakkında bu çalışmayı yayınlamaktan memnuniyet duymaktadır. Raporu hazırlayan ORSAM Ortadoğu Danışmanı Pınar Arıkan, İran İslam Cumhuriyeti'nin anayasasını inceleyerek 1979 Devriminden sonra İran siyasi sisteminin hangi amaçlarla kurulduğunu, hangi düşünsel arka plandan ve siyasi ideolojilerden temellendiğini anlatmaktadır. Çalışmada siyasal düzeni oluşturan kurumlar, hangi ilkeler ve amaçlarla hareket ettikler, yetki ve sorumlulukları anlatıldıktan sonra sistemde siyasi partilerin yerinden bahsedilmekte, böylece İran siyasetinde aktif olan grupların fikirleri ve amaçları hakkında bilgi verilmektedir. Çalışmanın İran siyasetinin çeşitli yönleriyle ilgili araştırma yapmak isteyenlere İran siyasal sistemi hakkında temel bilgileri sağlaması amaçlanmaktadır.

Bu raporun İran siyasetinin işleyiş mekanizmalarını ve mantığını detaylarıyla anlamak isteyen okuyucuya rehberlik edecek bir kaynak olması ümidiyle ilginize sunuyoruz.

Hasan Kanbolat
ORSAM Başkanı

Hazırlayan: Pınar Arıkan
ORSAM Ortadoğu Danışmanı

İRAN İSLAM CUMHURİYETİNDE ANAYASAL SİSTEM VE SİYASİ PARTİLER

Özet

11 Şubat 1979'da İran halkı baskıcı Şahlık yönetimine karşı yıllar süren mücadelenin sonunda İran İslam Devrimini gerçekleştirdi. İran siyasi tarihinin dinamikleriyle yoğrulmuş devrimle birlikte devletin yapısı kökten değişti. İran'da yeni bir siyasi sistem kuruldu. 30 Mart 1979'da yapılan referandumda İran halkı yeni kurulacak devletin şeklinin "İslam Cumhuriyeti" olmasını kabul etti ve devletin anayasası hazırlandı.

İran İslam Cumhuriyeti anayasasının temelinde yatan ve sistemin meşruiyet kaynağı olan iki düşünce İslamcılık ve Cumhuriyetçilik düşünceleridir. Devrimin lideri ve İran'ın ilk rehberi Humeyni'nin Velayet-i Fakih teorisinde ortaya koyduğu İslami hükümete dair görüşlerinin yeni kurulan devletin anayasasında yer alması ve Velayet-i Fakih kurumunun İran devlet düzeninin en üst makamı olarak kurumsallaşmasıyla devletin İslami niteliği sağlanmıştır. Devletin İslami niteliğini koruyacak ve sürdüreceği siyasi kurumlar anayasal olarak kuruldu.

Öte yandan İran tarihinde eşi görülmemiş bir devrim gerçekleştiren İran halkı kendi kaderini belirleme hakkına sahiptir. Buna göre dünya ve insan üzerindeki mutlak egemen olan Allah, insanı toplumsal yazgısına egemen kılmıştır. Millet, Allah vergisi olan bu hakkı yasama, yürütme ve yargı güçleri yoluyla kullanır.

İslamcı ve cumhuriyetçi kurumlar arasında denge kurarak düzenin devamını sağlamak hedefindeki İran siyasi sisteminde bu ikisi arasında sürekli bir çekişme mevcuttur. Ancak İran hukuku İslami ahkama dayandığından bu çekişmede son söz İslamcı kurumların olmaktadır. Bu durum cumhuriyetçi kurumlar üzerinde artan kontrol ve baskıya imkan vermektedir. İran'da siyasi partiler de bu denge ve kontrol ortamında işlemektedirler.

Giriş

11 Şubat 1979'da İran halkı baskıcı Şahlık yönetimine karşı yıllar süren mücadelenin sonunda bir "modern devrim"¹olarak tarihe geçen İran İslam Devrimini gerçekleştirdi. İran İslam Devrimi, 20.yy'da dünyayı sarsan iki büyük devrimden birisi oldu.²Ancak yönetim sisteminin değişikliğiyle sonuçlanan 1979 ayaklanması modern İran tarihinde ilk halk hareketi değildi. 1891 tütün boykotu, 1905-1911 Anayasa Devrimi ve 1951-1953 Petrolün millileştirilmesi hareketi modern İran tarihinde hakim siyasi otoriteye karşı halkın başkaldırdığı ve önemli kazanımlar elde ettiği diğer örgütlü halk hareketleridir. 1979 İran İslam Devrimi bu geçmişin dinamikleriyle yoğrulmuş olmakla birlikte devletin yapısını kökten değiştiren ve İran'da yeni bir siyasi sistem kuran halk hareketi oldu.

Devrimin ardından 30-31 Mart 1979'da yapılan referandumda İran halkı yeni kurulacak devletin şeklinin "İslam Cumhuriyeti" olmasını kabul etti. Buna göre İran siyasi sistemi halkın iradesi ile şekillenen dini yönetim olacaktı. 3 Ağustos 1979'da seçilen kurucu Uzmanlar Konseyi, devrim henüz zafere ulaşmamışken hazırlanmaya başlanan taslak anayasayı değerlendirmek için çalışmalara başladı. Alt komitelerde ve her maddeyi ayrı ayrı görüşerek onaylayan kurucu Uzmanlar Konseyi'nin aylar süren çalışmaları sonucunda 2-3 Aralık 1979'da İran'da ikinci büyük milli referandum düzenlendi. Katılımın yüzde 74 olduğu referandumda oyların yüzde 99,4'ünün yeni anayasa lehinde kullanılmasıyla İran İslam Cumhuriyeti Anayasası kabul edilmiş oldu.

Bu çalışmada İran İslam Cumhuriyeti anayasası temel alınarak İran'daki siyasi kurumlar, işleyişleri ve karar alma şekilleri anlatılacaktır. Böylece İran'ın siyasi yapısının ortaya çıkardığı siyasi işleyişin mantığının anlaşılması hedeflenmektedir. Çalışmada, İran siyasal sisteminin kurumlarının kuruluş amaçları, işleyiş şekilleri, birbirleri arasındaki ilişkiler anlatılacak ve İran siyasetinde etkin rol oynayan siyasi partiler hakkında bilgi verilecektir.

1. Anayasanın Temelini Oluşturan İdeolojiler

İran İslam Cumhuriyeti anayasası temelinin iki düşünceden almaktadır. Bunlar İslamcılık ve Cumhuriyetçilik düşünceleridir. Bu iki düşünce aynı zamanda İran İslam Cumhuriyeti siyasi düzeninin meşruiyet kaynaklarıdır.

1.1. İslamcılık

Anayasada belirtildiği şekilde 1979 İran Devrimi'nin İran'da 20.yy'da ortaya çıkan diğer hareketlerden farkı mektebi, yani belirli bir öğretiyeye bağlı ve İslami oluşudur. Buna göre modern İran tarihindeki diğer halk hareketlerinin başarısızlığının sebebi toplumsal mücadelenin belirli bir öğretiye bağlı olmayışıdır.³Anayasada "İstibdad düzeni" olarak tanımlanan Şahlık rejiminin baskı ortamında İmam Humeyni tarafından açıklanan "Velayet-i Fakih" ilkesine dayalı İslami hükümet düşüncesi, İran'ın Müslüman halkına somut ve tutarlı yeni bir amaç vermiş ve böylece halkın İslam öğretisine bağlı mücadelesinin yolu açılmıştır.

Velayet-i Fakih, Şii öğretilerdeki ilk tutarlı devlet teorisi. Nitekim geleneksel Şii öğretisini takip eden hukukçular Kayıp İmam'ın hükümetinden başka bütün hükümetleri gayrimeşru kabul etmekteydi. Kayıp İmam'ın "Büyük Gaybetine" kadar hem kutsal hem dünyevi iktidar yanılmaz (*masum*) olduklarına inanılan İmamlar'a aitti. Ancak miladi 874 yılında On İkinci İmam'ın Büyük Gaybet'e gitmesiyle birlikte Oniki İmam Şia'sı Kayıp İmam'ın gelecekte dünyada fesat ve zulüm iyice arttığında yeniden ortaya çıkacağı ve Kıyamet günü için yolu hazırlayacağı günü beklemekteydi. İmam Humeyni, Şah yönetimi tarafından sürgüne gönderildikten sonra bulunduğu Ncef'te 21 Ocak - 8 Şubat 1970 arasında verdiği *Velayet-e Fakih; İslami Devlet (Velayet-e Faqih; Hokumet-e Eslami)* adıyla anılan derslerde olgunlaştırdığı fikirleriyle bu klasik anlayışa yeni bir yorum getirdi.⁴ Buna göre "hukukçunun otoritesi ülkeyi yönetmek, idare

etmek ve kutsal yasanın hükümlerini uygulamak” anlamına gelmekteydi. Humeyni, kutsal İmam’ın yokluğunda yönetimin ehil hukukçuların üzerine düştüğünü ve dolayısıyla dini liderlerin Kutsal Yasanın yetkin yorumlayıcıları olarak yönetme hakkına sahip olduklarını ileri sürdü.⁵

Humeyni’ye göre “İslami hükümet tiranlık veya mutlakiyet değil, anayasal yönetimdir”. Ancak anayasal ile kastettiği “kelimenin bugünkü anlamıyla anayasal, yani yasaların çoğunluğun görüşüne uygun olarak kabul edilmesine dayalı değildir. Yöneticilerin ülkeyi yönetirken ve idare ederken belirli birtakım koşullara tabii olması anlamında anayasaldır.”⁶ Humeyni’ye göre bu koşullar Kuran’da ve Peygamberin sünnetinde beyan edilmiştir. Humeyni şöyle demektedir: “Uyulması ve uygulanması gerekenler bu koşulları ihtiva eden İslam’ın yasaları ve emirleridir. Bu nedenle İslami hükümet kutsal yasanın insanlar üzerindeki yönetimi olarak tanımlanır.”⁷ Humeyni’nin görüşüne göre İslam’ın emirlerini doğru olarak uygulayabilecek kişiler sadece adil din adamları olduğundan dolayı hükümete dair bütün yasaları uygulamak onların sorumluluğundadır.⁸ Ayrıca, Humeyni’ye göre din adamları İmamlar’ın ve Peygamber’in gerçek halefleridir.

Humeyni’nin İslami hükümete dair görüşlerinin yeni kurulan İran İslam Cumhuriyeti’nin anayasasında yer alması ve Velayet-i Fakih kurumunun İran devlet düzeninin en üst makamı olarak kurumsallaşmasıyla devletin İslami niteliği hiçbir şüpheye yer bırakmadan teşkil edildi. Anayasa’ya göre bu, devrimci gelişimin halkı yabancı düşüncelerden arındırarak özüne döndürdüğünü ve İslami ölçülerle kendi örnek toplumunu kurmaya götürdüğünün göstergesidir.⁹

1.2. Cumhuriyetçilik

İran İslam Cumhuriyeti anayasa yapımcılarının kurulacak sistemi dayandırdıkları ikinci

düşünce Cumhuriyetçilik düşüncesidir. Buna göre İran tarihinde eşi görülmemiş bir devrim gerçekleştiren İran halkı kendi kaderini belirleme hakkına sahiptir. Anayasa’da belirtildiği üzere bir yıldan fazla süren mücadeleyi halk, altmış binden fazla şehit vererek “Bağımsızlık, Hürriyet, İslam Cumhuriyeti” sloganı ile kazanmıştır.¹⁰Buna istinaden giriş bölümünde halkın fedakarlığı ile başarıya ulaşan devrimin mahiyetini göz önünde tutan anayasanın istibdat sisteminde uzaklaşarak karar verme yetkisini halkın eline verme doğrultusunda çaba harcayacağı belirtilmektedir.¹¹Bu doğrultuda anayasanın 3. maddesinde İslam Cumhuriyeti’nin görevleri arasında sayılan halkın tümünün kendi siyasi, iktisadi, toplumsal ve kültürel yazgısının belirlenmesine katılması, İslam Cumhuriyeti’nin anayasanın 2. maddesinde sıralanan ilahi hedeflerine ulaşması için gerekli görülmüştür.

İran devlet yapısında halk, anayasada garanti altına alınan iradesini düzenli seçimler yoluyla göstermektedir. Anayasanın 6. maddesinde ülke işlerinin seçimler yolu ile ve genel oya dayanılarak yürütülmesi gerekliliği belirtilmektedir. Buna göre halk, Cumhurbaşkanı, İslami Şura Meclisi temsilcilerini, şuraların ve benzer heyetlerin üyelerini seçmekle yükümlüdür.

İran anayasa yapımcılarının İslamcı ve Cumhuriyetçi düşünceleri harmanladığı anayasanın beşinci bölümü milletin egemenlik hakkı ve bundan doğan güçler başlığını taşımaktadır. Buna göre dünya ve insan üzerindeki mutlak egemen olan Allah, insanı toplumsal yazgısına egemen kılmıştır. Millet, Allah vergisi olan bu hakkı yasama, yürütme ve yargı güçleri yoluyla kullanır. Yasama gücü, halk tarafından seçilen İslami Şura Meclisi üyelerince kullanılırken yürütme gücü yine halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı ve bakanlar tarafından kullanılır. Yargı gücü ise İslami ölçülere uygun olarak kurulan mahkemeler aracılığı ile kullanılır.

2. Anayasal Kurumlar

2.1. Veli-ye Fakih (Rehberlik) Kurumu

İran İslam Cumhuriyeti'ndeki en önemli kurum *veli-ye fakih* (Rehberlik) kurumudur ki yasama, yürütme ve yargı güçleri üzerinde olduğu gibi halkın da üzerinde mutlak yetkiye sahiptir. İran anayasasının 109. Maddesine göre Rehber, fetva açıklamak için gerekli ilmi yeteneğe sahip adil, takva sahibi, sahih siyasi ve sosyal görüşe ve yöneticilik yeteneğine sahip müçtehitler arasından seçilir. Rehberin görevleri ve yetkileri ise, 110. Maddede belirtildiği üzere şöyledir: 1. Düzenin Yararını Teşhis Heyeti'ne danışarak devletin genel siyasetini belirleme, 2. Düzenin genel siyasetinin uygulanmasını denetleme, 3. Halkoylaması emrini verme, 4. Silahlı Kuvvetlere başkomutanlık etme, 5. Savaş, barış ve seferberlik ilanı, 6. Koruyucular Şurası üyeleri, Yargı organı başkanı ve Radyo-Televizyon Kurumu Başkanı, Genelkurmay Başkanı, Devrim Muhafızlar Ordusu Başkomutanı, düzenli ordu ve güvenlik güçlerinin yüksek dereceli komutanlarının makamlarına tayini, azli ve istifalarını kabul etme, 7. Yasama-yürütme-yargı organları arasındaki ilişkileri düzenleme, 8. Normal yollardan çözülmeyen problemleri Düzenin Yararını Teşhis Heyeti aracılığı ile çözme, 9. Cumhurbaşkanı seçildikten sonra mazbatasını verme, 10. Cumhurbaşkanı'nı görevinden azletme, 11. Yargı organı başkanının teklifinden sonra ve İslami sınırlar dahilinde mahkumlar için af ilan etme.

İran'da Rehber, Uzmanlar Meclisi tarafından seçilir ve bir kere seçildikten sonra vefat edene kadar görevde kalır. Ancak Rehber'in kanuni görevlerini yerine getiremez hale gelmesi, 109. Maddede sayılan şartları yitirmesi veya baştan beri bu şartlardan birinden yoksun olduğunun anlaşılması durumunda görevden uzaklaşması söz konusu olur. Bu kararı verecek kurul da yine Uzmanlar Meclisi'dir.

Ayetullah Humeyni, 1979 İran Devrimi'nden sonra ilk Veli-yi Fakih, yani Rehber olarak

İran İslam Cumhuriyeti'nin lideri olmuştur. Humeyni'nin 1989'da vefatından sonra bugünkü Rehber Ayetullah Hamanei devletin liderliğine seçilmiştir. Ancak Hamaney'in bu göreve gelebilmesi anayasada yapılan değişiklikle mümkün oldu. 1979 anayasasına göre Rehber'in taklit mercii (*marja'e taqlid*) mertebesinde olması gerekmektedir. Ancak 1989 değişikliğiyle bu şartın kaldırılması, görevi topluma manevi olarak yol göstermek olan Rehberlik makamının siyasileştiğinin göstergesidir. Nitekim anayasada Rehberlik'e haiz olmanın özellikleri arasında sahih siyasi ve sosyal görüşe ve yöneticilik yeteneğine sahip olmak da sayılmaktadır. Bu da Rehber'in seçiminde ülkedeki siyasi dengelerin çok önemli rolü olduğunu gösterir. Bugün İran'da siyasi hayatın cevabı en belirsiz sorusu Hamanei'nin vefatından sonra yeni Rehber'in kim olacağıdır. Hamanei sonrasının projeksiyonunu yapmak neredeyse imkansızdır.

2.2. Koruyucular Şurası (*Shora-ye Negahban*)

Rehberlik kurumundan sonra İran siyasi sistemindeki en güçlü anayasal kurum olan Koruyucular Şurası'nın temel görevi İslami Şura Meclisi'nin çıkardığı kanunların İslam ahkâmı ve anayasa ile uyumlu olup olmadığını denetlemektir (Madde 72). Koruyucular Şurası kendisine gelen kanunların İslam esaslarına ve anayasaya aykırı olduğu sonucuna varırsa on gün içerisinde yasayı tekrar görüşülmek üzere Meclis'e geri gönderir (Madde 94).

Uzmanlar Şurası, 6 yıl için seçilen 12 üyeden oluşur. Bunların 6'sı zamanın gereklerine ve günün sorunlarına vakıf, adil fakihler arasından Rehber tarafından atanırken 6'sı İslami Şura Meclisi'ne (Yargı organı başkanı tarafından) sunulan, hukukun çeşitli branşlarında uzman Müslüman hukukçular arasından İslami Şura Meclisi tarafından seçilerek atanırlar (Madde 91). Üyeler altı yıl için seçilmelerine rağmen her 3 yılda bir her iki grubun üyelerinin yarısı yenilenir (Madde 92).

Koruyucular Şurası, Meclis tarafından kabul edilen kanunların İslam ahkâmına aykırı olup olmadığına Şura'daki 6 fakih'in çoğunluk oyuyla karar verirken anayasaya aykırılık konusunda Şura'nın bütün üyelerinin çoğunluk oyuyla karar verebilir (madde 96).

Koruyucular Şurası anayasal olarak halk tarafından seçilen Meclis'in üzerinde bir kurum olarak tanımlanmıştır. 93. maddeye göre Koruyucular Şurası var olmadıkça milletvekillerinin seçim mazbatalarının onaylanması ve Koruyucular Şurası üyelerinden hukukçu altı kişinin seçimi hariç, İslami Şura Meclisi'nin geçerliği yoktur. Meclis'in yaptığı yasalar üzerindeki veto yetkisinin dışında Koruyucular Şurası üyelerinin 3/4'nün onayını sağlamak şartı ile anayasayı yorumlamaya yetkili tek organdır (madde 98). Ayrıca, kapalı oturumda yapılacak yasamanın geçerli olmasının şartı da Koruyucular Konseyi üyelerinin 3/4'ünün Meclis'te hazır bulunmasıdır (madde 69).

Koruyucular Şurası'nın bir diğer görevi ve yetkisi de cumhurbaşkanı, İslami Şura Meclisi ve Uzmanlar Meclisi seçimlerine ve referandumlara nezaret etmektir (madde 99). Bu seçimlerde adayların İslam'a ve rejime olan bağlılıkları çerçevesinde seçime katılmalarının uygunluğuna karar verir (madde 110). Uygun bulmadığı adayları seçimlere katılmaktan men eder. Halk tarafından seçilen cumhurbaşkanının göreve başlarken yemin etme töreninde yargı erki başkanı ile Koruyucular Şurası üyelerinin hazır bulunması şarttır (madde 121).

Anayasayı yorumlamaya tek yetkili organ olan Koruyucular Şurası yetkilerini kendi yorumu çerçevesinde genişletmiştir. Böylece yasama müdahalede bulunurken sadece kanunlar ve yasal girişimler konusunda değil aynı zamanda Bakanlar Kurulu ve diğer yürütme kurumları tarafından onaylanan ikinci derecede mevzuatlar, Bakanlar Kurulu kararları, anlaşmalar ve yönetmelikler hakkında da kendisini yetkilendirmiştir.¹²

Koruyucular Şurası, İran siyasi sisteminde devlet işleyişi ile din arasındaki bağı kuran,

başka bir deyişle anayasa ile Velayet-i Fakih'i birleştiren kurumdur. Halkın seçtiği temsilcilerden oluşan Meclis'e meşruiyet kazandıran dini bir kurum olarak var olan Koruyucular Şurası, İran siyasi sisteminde dini egemenliğin halk egemenliğinden üstün görüldüğünün göstergesidir.¹³ Denilebilir ki anayasada halk egemenliğine yapılan vurguya rağmen kısmen kurumsal olarak ve büyük ölçüde işleyişte İran'da halk egemenliği sınırlıdır ve ancak dini-temelli kurumların kontrolü altında halk bu egemenlik hakkından faydalanabilmektedir.

2.3. Uzmanlar Şurası (*Shora-ye Khobregan*)

Uzmanlar Şurası, İran İslam Cumhuriyeti'nin dini lideri olan veli-ye fakih'i belirleyen şuradır. İlk Uzmanlar Şurası, İran İslam Cumhuriyeti'nin anayasa taslağını gözden geçirmek üzere kurucu meclis olarak 3 Ağustos 1979'da toplandı. Anayasa taslağının referandumla sunulması kabul edilmesiyle birlikte ilk Uzmanlar Şurası dağıldı. İkinci Uzmanlar Şurası ise Kasım 1982'de yapılan seçimlerden sonra toplandı. Şuranın sekreteryası İran'da dini ilimlerin öğretildiği medresenin merkezi olan Kum şehrindeydi. Düzenli toplantılarını Tahran'da yapan Şura yılda en az bir defa Kum'da toplanır.¹⁴

İkinci Uzmanlar Şurası, o zamanki dini lider Ayetullah Humeyni'nin vefatından sonra yeni lideri atamakla yetkilendirildi (madde 107). Buna göre uzmanlar, anayasanın 5. ve 109. maddelerindeki şartlara haiz fakihler arasında değerlendirme yapar ve fakihlerden birini gerekli şartlara daha uygun bulursa onu yeni Rehber tayin eder. Fakihlerden hiçbiri üstünlük arz etmediği takdirde onlardan birini rehber olarak seçer ve halka tanıtır. Uzmanlar Şurası'nın seçtiği rehber'velayet-i emr'den kaynaklanan bütün gücü ve sorumluluğu üzerine alır. Ayrıca, Rehber'in anayasal görevlerini yerine getirememesi veya anayasanın 5. ve 109. maddesindeki şartlardan birini veya tümünü kaybetmesi ya da baştan beri

bu özelliklere haiz olmadığına anlaşılması durumlarında Rehber'i görevden alma yetkisine sahiptir. Bu konuda karar verme yetkisi tümüyle Uzmanlar Şurası'na aittir.

Uzmanlar Şurası sekiz yılda bir yapılan seçimlerle halkoyuyla seçilen seksen altı din adamından teşkil edilir. Şura seçimlerine katılacak din adamlarının bu şuraya seçilebilmek için gerekli şartları sağlayıp sağlamadıkları Koruyucular Konseyi tarafından denetlenir ve onaylanır. Buna göre Uzmanlar Konseyi seçimlerine katılacak din adamları sadık, güvenilir, ahlak bütünlüğüne sahip, gerektiğinde Rehberlik makamının sorumluluğunu yerine getirebilecek yeterli fıkıh bilgisine sahip, sosyal ve siyasi yeteneklere haiz, İslam Cumhuriyeti'nin sorunlarına aşina ve geçmişte mevcut siyasi ve sosyal sisteme karşı hiçbir görüş beyan etmemiş olmalıdırlar.¹⁵

Uzmanlar Şurası İran anayasal sisteminin İslami çerçevede istikrarını sağlayan kurumdur. Uzmanların halkoyu ile seçiliyor olması ve seçilmişlerin Rehber'i belirlemesi durumu sistemde Rehber ile halk iradesi arasındaki bağın tesisi olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu bağın dolaylı oluşunun yanında Uzmanlar Şurasının sistemin din adamları lehine elitist eğilimine işaret ettiği gözden kaçmamalıdır.

2.4. Düzenin Yararını Teşhis Heyeti (Majma'-e Tashkhis-e Maslahat-e Nezam)

Düzenin Yararını Teşhis Heyeti 1988 yılında kurulan bir danışma kuruludur. Üyeleri cumhurbaşkanı, meclis başkanı, yargı erki başkanı, Koruyucular Şurasının altı din adamı üyesi ve Rehber tarafından atanacak diğer üyelerdir.

Anayasanın 112. maddesine göre Düzenin Yararını Teşhis Heyetinin temel görevi Meclis ve Koruyucular Şurası arasında kanunların dini ahkama veya anayasaya uygunluğu konusunda çıkabilecek anlaşmazlıkları çözmektir. Ayrıca Meclis, Koruyucular Şurasının beklentilerini karşılayamadığında arabuluculuk et-

mek de heyetin görevidir. Heyet, ister Meclis ister Koruyucular Şurası lehine karar verebilme yetkisine sahip olmakla birlikte kendi tamamen bağımsız tavrını da takınabilir. Bir konunun heyet tarafından görüşülmesi ancak Rehber'in talebi ile mümkündür. Ayrıca anayasanın 110. maddesine göre Düzenin Yararını Teşhis Heyeti'nin bir diğer görevi de ülkenin genel siyasetinin belirlenmesinde Rehber'e danışmanlık etmektir.

2.5. İslami Şura Meclisi (Majles-e Shora-ye Eslami)

İslami Şura Meclisi doğrudan doğruya ve gizli oyla halk tarafından seçilen milletvekillerinden meydana gelir. Meclis, İran İslam Cumhuriyeti'nin yasama organıdır. Meclisin görev süresi dört yıldır. 290 üyeden oluşan Meclis'te Zerdüştî ve Museviler bir temsilci, Asuri ve Keldani Hıristiyanlar birlikte bir temsilci ve güneydeki ve kuzeydeki Ermeni Hıristiyanlar birer temsilci ile temsil edilirler (madde 64). Meclisin oturumları açık olmalı ve tam tutanakları Radyo ve Resmi gazete yolu ile kamuoyuna duyurulmalıdır. Ancak olağanüstü şartlarda, ülke güvenliğinin gerektirdiği takdirde, cumhurbaşkanı veya bakanlardan biri veya milletvekillerinden on kişinin talebi ile kapalı oturum yapılabilir. Kapalı oturumda kabul edilen hususlar, Koruyucular Şurasının hazır bulunması ve toplam milletvekili sayısının dörtte üçünün kabulü ile geçerli olur. Bu oturumların tutanak ve kararları olağanüstü şartlar kalktıktan sonra kamuoyunun bilgisine sunulmalıdır (madde 69).

İslami Şura Meclisi anayasada belirtilen sınırlar içinde her sorun için kanun koyabilir (madde 71). Bu sınırların çerçevesini ülkenin resmi dininin kuralları veya anayasa çizmektedir. Meclisin koyacağı kanunun bu ikisine uygunluğunu denetleyen kurum ise Koruyucular Şurası'dır (madde 72).

İslami Şura Meclisi'nin en önemli gücü Bakanlar Kurulu kurulurken her bakan için ayrı ayrı güvenoyu vermektir. Bakanlar Kurulu

işe başladıktan sonra da önemli sorunlarda ve ihtilaf baş gösterdiğinde Meclis'ten güvenoyu isteyebilir (madde 87). Anayasanın 88. ve 89. maddelerine göre hükümet görevlileri Meclis karşısında hem bireysel hem de birlikte sorumludur. Meclis, bakanlara ödevlerinden biri hakkında soru sorabilir, bakanlardan biri veya bakanlar kurulu hakkında gensoru önergesi verebilir, cumhurbaşkanı hakkında gensoru önergesi verebilir. Hakkında gensoru önergesi verilen bakan veya bakanlar kurulu on gün içerisinde önergeyi cevaplandırarak Meclis'ten tekrar güvenoyu istemelidir. Güvenoyu alamadıkları takdirde görevden azledilmiş olurlar. Cumhurbaşkanı da önergeye bir ay içinde cevap vermelidir. Meclis, cumhurbaşkanının cevabından sonra üçte iki çoğunluğu sağlayarak cumhurbaşkanının yetersizliğine karar verebilir ve kararı Rehberlik makamına bildirerek görevden azlını isteyebilir.

Anayasanın bu hükümleri yasama organının yürütmeden daha fazla güçle donatıldığını göstermektedir. Ancak bu durum, Meclis'in gücü olarak yorumlanmamalıdır. Aksine, İran siyasetinde zaman zaman yaşanan ve gerilime neden olan yasama ve yürütme arasındaki bu tür sorgulamalar hükümet gücü üzerinde pay sahibi olan bütün siyasi aktörlerin ve grupların kendi aralarındaki güç çekişmesini yansıtır.¹⁶ Başka bir yoruma göre ise Meclis'e yürütmeden daha fazla güç verilmesinin ardında yatan nedenler, modern İran düşünce geleneğinde güçlü parlamento ile halk egemenliği arasında kurulan paralellikte ve güçlü parlamentonun yürütmenin olası bir mutlakıyetçi güce dönüşmesini engelleyeceği inancında bulunabilir.¹⁷

2.6. Cumhurbaşkanı (*Reis-e Jomhuri*)

Cumhurbaşkanlığı, İran halkının seçme ve böylece devlet idaresine katılma hakkına sahip olduğu bir diğer kurumdur. Anayasanın 113. maddesine göre ülkede Rehberlik makamından sonra en yüksek resmi makamdır ve anayasayı uygulamak, doğrudan doğruya

Rehberliğe bağlı olan hususlar dışında yürütme organına başkanlık etmekle yükümlüdür. Cumhurbaşkanı dört yıllık bir süre için, halkın doğrudan oyuyla seçilir ve artarda yeniden seçilmesi en fazla bir dönem için mümkündür (madde 114). Ancak bir kişinin cumhurbaşkanı olabilmesi anayasada bazı koşullara bağlanmıştır. 115. maddeye göre cumhurbaşkanının İran vatandaşı olabileceği gibi sadece İran asıllı da olabilir. Ancak mutlaka erkek olmalı ve ülkenin resmi mezhebi olan Oniki İmam Şia'sına inançlı olmalıdır. Ayrıca, Koruyucular Şurası da adayları inceleme, kabul veya reddetme yetkisini kullanarak seçime katılacak adaylar üzerindeki sınırları daraltır.

Cumhurbaşkanı, millet, Rehberlik ve İslami Şura Meclisine karşı sorumludur (madde 122). Kanunların uygulanmasının yanında ülkenin plan, bütçe, idari ve istihdam işlerinden doğrudan sorumludur ve bunların yönetimini başkasına devredebilir (madde 126). İran Devleti'nin diğer devletlerle olan antlaşmaları, sözleşmeleri, muvafakatnameleri ve anlaşmaları ve uluslararası örgütlerle ilgili antlaşmaları imzalama yetkisi, İslami Şura Meclisi'nin onayından sonra Cumhurbaşkanı veya kanuna uygun olarak belirlenen temsilcisindedir (madde 125). Dışişleri Bakanının tavsiyesini alarak büyükelçilerin atanmasını onaylar, İran büyükelçilerinin güven mektubunu imzalar ve başka ülke büyükelçilerinin güven mektubunu kabul eder (madde 128). Bakanlar Kurulunun başı olan Cumhurbaşkanı, Meclis karşısında Bakanlar Kurulu'nun faaliyetlerinden sorumludur ve bakanları azletme yetkisine sahiptir. Seçildikten sonra mazbatasını Rehberlik makamından alan Cumhurbaşkanı istifasını da Rehber'e sunar ve istifası kabul edilmediği sürece vazifelerini yerine getirir (madde 130).

2.7. Yargı

İran İslam Cumhuriyeti İslam hukukuna dayalı olduğundan yargı gücü de sistemin İslami özelliklerini güçlendiren anayasal kurumlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yargı

organının en yüksek makamı olan başkanı Rehber tarafından beş yıllığına tayin edilir ve bu makama haiz olmanın şartları yargı işlerine vakıf, tedbirli ve adil bir müçtehit olmaktır (madde 157). Yargı organı başkanının görevleri şunlardır: 1. Adliye’de gerekli teşkilatı kurmak; 2. Yargıya ilişkin İslam Cumhuriyeti’ne uygun tasarılar hazırlamak; 3. Kanun uyarınca adil ve liyakatli hakimleri işe almak, azletmek, tayin etmek, görev yerlerini değiştirmek, görev sahalarını belirlemek, terfilerini yapmak ve buna benzer idari işleri görmek (madde 158). 163. maddeye göre hakimnin nitelik ve şartları fıkıh ölçülerine uygun olarak kanunla belirlenmektedir.

Yargı Organı Başkanı’nın belirlediği kurallara dayanılarak kurulan Devlet Yüksek Divanı, yargı usulünde birliğin sağlanmasına nezaret etmek ve kanun gereğince ona yüklenen sorumlulukları yerine getirmek amaçlarını taşır (madde 161). Ayrıca, Yargı Organı Başkanı, Devlet Yüksek Divanı hakimlerine danışarak Devlet Yüksek Divanı Başkanı ve Başsavcıyı beş yıl için tayin eder. Bu kişilerin müçtehit, adil ve yargı işlerine vakıf olma şartları anayasada belirtilmiştir (madde 162).

Yargı gücünün İslami niteliğini güçlendiren bir diğer durum ise Bakanlar Kurulunu kurmakla görevli Cumhurbaşkanının Adalet Bakanını atamada serbest olmaması ve Yargı Organı Başkanı tarafından önerilecek adaylar arasından bu seçimi yapmasıdır. Ayrıca, yargı organının yasama ve yürütme ile ilişkileri de adalet bakanının sorumluluğundadır. Yargı Organı Başkanı mali ve idari tüm yetkilerini ve hakimler dışındaki diğer personelin işe alınması yetkisini adalet bakanına devredebilir. Bu durumda adalet bakanı, kanunların bakanlara en yüksek icra makamı olarak öngördüğü yetki ve vazifelere aynen sahip olur (madde 160).

3. Siyasi Partiler

İran İslam Cumhuriyeti anayasasının 26. maddesine göre partiler, dernekler, siyasi ve-

ya mesleki kuruluşlar, İslami kuruluşlar veya tanınmış dini azınlıklar bağımsızlık, hürriyet, milli birlik ve İslami ölçüler ilkelerini ve İslam Cumhuriyeti esasını ihlal etmedikleri sürece serbesttir. Siyasi partiler kanunu Eylül 1981’de kabul edilmiş olup bu kanuna göre bir siyasi partinin kurulabilmesi için İçişleri Bakanlığı’ndan ruhsat alması gerekmektedir. Siyasi partilere kuruluş ruhsatını vermek, partilerin faaliyetlerini denetlemek ve kanuna aykırı faaliyetlerinin tespit edilmesi durumunda ruhsatı iptal etmek görevleri İçişleri Bakanlığı’nda kurulacak bir komisyona verilmiştir. Kanunda ‘Onuncu madde komisyonu’ olarak adlandırılan bu komisyon Başsavcının temsilcisi, Yüksek Yargı Şurası temsilcisi, İçişleri Bakanının temsilcisi ve Meclis’in iki temsilcisinden oluşur ve görev süresi iki yıldır.¹⁸

Halihazırda İran İçişleri Bakanlığı’na kayıtlı 221 siyasi parti ve dernek bulunmaktadır.¹⁹ Ancak İran seçim sistemi çok partili bir sistem olmadığından bu kuruluşlar siyasi parti faaliyeti yürütememekte, daha ziyade sosyal kanaat grupları olarak varlık sürdürmektedirler. Nitekim İran siyasal sisteminde seçimle işbaşına gelen Cumhurbaşkanı, Meclis ve Uzmanlar Konseyi’nin seçimlerinde kişiler bağımsız olarak aday olurlar ve isteyen siyasi parti ve gruplar dilediği adayı desteklediğini ilan eder. Siyasal partilerin Meclis’te grup oluşturmaları da mümkün değildir.²⁰

İran İslam Devriminden sonra 1987 yılına kadar varlık gösteren tek siyasi parti İslami Cumhuriyet Partisi oldu. Devrim sonrasında ülke içindeki İslami yönetim karşıtı parti ve grupların sistem dışına itilerek siyasetten uzaklaştırılması yıllarında İslami Cumhuriyet Partisi Müslümanların birliğinin simgesi olmuş, din adamlarını siyasi rakiplerine karşı desteklemişti. Ancak zaman içinde parti içinde fikir ayrılıkları ve gruplaşmaların artmasıyla Ayetullah Humeyni partinin ülke çıkarlarına hizmet etmekten uzaklaştığı kanaatiyle feshini istedi. Haziran 1987’de partinin kendini feshetmesinden sonra 1989 yılına kadar

İran'da hiçbir siyasi parti kurulmasına izin verilmedi. İran-İrak Savaşının sona ermesinden sonra siyasal partiler yasaının 10. maddesinin tekrar işletilmesi kararı alındı ve 1989'dan itibaren ülkede tekrar siyasi partiler kurulmaya başlandı. O tarihten bu yana İran'da aktif olan en önemli siyasi partiler şunlardır: Tahran Mücadeleci Din Adamları Cemiyeti, Mücadeleci Din Adamları Derneği, İslami Dernekler Koalisyonu, İslami Mühendisler Cemiyeti, İslam Devrimi Mücahitleri Örgütü, Onarımın Uygulayıcıları Partisi, İslami İran Katılım Cephesi, Milli Güven Partisi.

Tahran Mücadeleci Din Adamları Cemiyeti (Ruhaniyat), Humeyni taraftarı din adamlarını bir araya getirmek ve Şah rejimine karşı kitleleri örgütlemek amacıyla 1977 yılında Tahran'da kuruldu. 1981'de İslami Cumhuriyet Partisi merkezinin bombalanması sırasında hayatını kaybeden Ayetullah Muhammed Hosseini Beheshti hareketin koordinatörü iken 1979'da suikaste kurban giden Ayetullah Murteza Motahhari Cemiyet'in ideologuydu.²¹ İran'ın bugünkü Rehberi Hamanei, eski cumhurbaşkanı Rafsancani gibi Cemiyet'in pek çok mensubu kurulan devlette önemli makamlarda bulundular. Bugün İran siyasetinde kendilerine İlkeçiler adını veren siyasi kanadın en önemli örgütü olan Mücadeleci Din Adamları Cemiyeti seçimlerde destekledikleri adayların listelerini ilan etmekte ve Ayetullah Muhammed Reza Mahdavi Kani'nin liderliğinde en önemli kanaanat gruplarından biri olarak faaliyet göstermektedir.

Mücadeleci Din Adamları Derneği (Ruhaniyun), 1988 yılında Mücadeleci Din Adamları Cemiyeti'nden ayrılan bir grup din adamının kurduğu örgüttür. Mehdi Karrubi, Muhammed Musavi-Khoeiniha, Mahmud Doai, Muhammed Tavassoli, Muhammed Hatemi, Muhammed Jamarani, Ayetullah Hasan Sane'i ve Ayetullah Sadeq Khalkhali, Cemiyet ile fikir ayrılığına düştüklerinden dolayı Humeyni'ye ve halka daha iyi hizmet edebilmek için ayrıldıklarını ve yeni bir örgüt

kurduklarını ilan ettiler. Humeyni, bu bölünmeye onay verirken bunun güç kavgasının değil toplumdaki çoğulculuğun yansıması olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir.²² Bu örgüte mensup din adamları zamanla İran'da kendilerini Reformcu olarak adlandıran siyasi harekete destek vermişlerdir. Eski cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi bizzat reform hareketinin liderliğini yaparken Mehdi Karrubi 2009 yılında ortaya çıkan Yeşil Hareket'in liderlerinden biri olarak siyasette yer almaktadır. Bugün, örgütün Genel Sekreterliğini Muhammed Mousavi Khoieniha üstlenmiş olup Merkez Şurasının başkanı eski cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi'dir.

İslami Dernekler Koalisyonu (Mo'talefeh), 1963'ten bu yana aktiftir ve Şah karşıtı Tahran pazar esnafı tarafından desteklenerek İslamcı grupları bir araya getirmek amacıyla kurulmuştur. Devrimden sonra da Mücadeleci Din Adamları Cemiyeti'nin fikirlerini destekleyen önemli örgütlerden biridir ve hiçbir seçimde kendi ayrı listesini ilan etmemiştir. Başlıca üyeleri Habibollah Asghar Oladi, Asadollah Badamchiyan, Morteza Nabavi olarak sayılabilecek örgüt sahibi olduğu *Resalat* gazetesi ve haftalık yayınlanan *Shoma* dergisi ile fikirlerini yaymaktadır.

İslami Mühendisler Cemiyeti, Mo'talefeh'ye yakın muhafazakar bir örgüt olup 1988 yılında İran'ın Müslüman halkının İslami, siyasi, bilimsel ve teknik bilgisini yükseltmek amacıyla kurulmuştur. Genel Sekreteri Muhammed Reza Bahonar olan cemiyetin en ünlü üyeleri Mahmud Ahmedinecad, Manouchehr Mottaki, Morteza Nabavi olarak sayılabilir. Ancak Cumhurbaşkanı Ahmedinecad'ın görevine geldikten sonra cemiyet ile ilişkisini kestiği söylenmektedir.

İslam Devrimi Mücahidleri Örgütü (Mujahedeen-e Enghelab), 1979 yılında Ayetullah Humeyni'nin liderliğine inanan ve Şah'a karşı silahlı mücadele etmenin gerekliliğini savunan İslamcı grupların bir araya gelerek kurdukları örgüttür. 1979 yılında Humeyni

tarafından Hüccetülislam Rasti Kaşani, örgütün liderliğine seçilmiştir. Ancak özellikle ekonomi konusundaki görüş ayrılıkları nedeniyle örgüt üçe bölündü. 1982'de otuzdan fazla üyesinin istifasından sonra örgütün lideri örgütün feshini istedi. 1991'de yeniden siyasi parti ruhsatı alıp faaliyetlerine başlayan örgüt, yedinci Cumhurbaşkanı Hatemi'nin seçimler sırasında en önemli destekçisi oldu. Örgütün kilit üyelerinden Behzad Nabavi, Hatemi hükümetinde yer aldı ve yardımcı oldu. Yedinci İslami Şura Meclisi seçimlerinde bu örgüte bağlı bütün adayların Koruyucular Şurası tarafından salahiyetleri reddedildikten sonra örgüt, Ahmedinecad'ın cumhurbaşkanı seçildiği 2005 seçimlerinde aday göstermeyerek parti üyesi olmayan reformcu cumhurbaşkanı adayı Mustafa Moein'i destekledi.²³ Bugün genel sekreterliğini Mohammad Salamatı'nın yürüttüğü örgüt, on beş günde bir yayınlanan *Asr-e Ma* ve haftalık yayınlanan *Mobin* gazeteleriyle görüşlerini yaydılar.

Onarımın Uygulayıcıları Partisi (Kargozaran-e Sazandegi), 1996 yılında Cumhurbaşkanı Rafsancani'nin kabinesinde görev alan bakanlar tarafından kuruldu. Amacını Rafsancani'nin İran'ın siyasi ve ekonomik gelişmesi için savaş sonrasında başlattığı yeniden inşa çabalarını sürdürmek olarak ortaya koyan partinin üyeleri çoğunlukla teknokratlardan oluşuyordu. Ayetullah Haşemi Rafsancani'yi Onarımın Lideri ilan eden partinin en önemli üyelerinden biri Tahran eski belediye başkanı Gholam Hossein Karbaschi'ydi. Partinin hedefi siyasi ve ekonomik kalkınmayı (touse'eh) sağlamaktı. Sosyal adaleti ve sermayenin hakimiyeti olmadan ekonomik kalkınmayı sağlamak, devrimin ilkeleri temelinde uluslararası ilişkileri genişletmek, uzmanlardan ve uzmanlık bilgisinden faydalanmak, fikirlerin gelişeceği ortamı yaratmak partinin kuruluş vaatleriydi.²⁴ Tahran Belediyesi tarafından çıkarılan *Hamshahri* ve İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı tarafından çıkarılan *Iran* gazeteleri uzun yıllar partinin başlıca yayın organları oldu.

İslami İran Katılım Cephesi (Mosharekat), İran'ın en büyük reformcu partisidir ve Hatemi'nin cumhurbaşkanı seçilmesinden yaklaşık bir yıl sonra çeşitli reformcu grupların tek çatı altına toplanması sonucu kurulmuştur. Parti, Hatemi'nin de 1997'de seçim propagandası sırasında kullandığı "bütün İranlılar için İran" sloganı ile "maneviyat, adalet, özgürlük" sloganını kullanarak varlık göstermeye başladı. İran'da dini aydınların öncüsü ve İslam Devriminin fikrinsel örgütlenmesinde önemli rol oynamış Ali Şeriatı'nın "irfan, eşitlik, özgürlük" sloganına çok benzer olan bu slogan partinin din ile modernite arasındaki ilişkiyi ortaya koyan ve reformcu siyasetçilerin düşünsel tabanını oluşturan dini aydınların fikirlerini benimsediğini göstermekteydi. Halkın siyasete daha fazla ve doğrudan katılımını savunan parti İran toplumunda hukukun üstünlüğünün, kalkınmanın ve sosyal eşitliğin sağlanması hedeflerini savunuyordu. Genel sekreterliğini Muhsin Mirdamadi'nin yaptığı partinin en tanınmış üyeleri arasında Muhammad Reza Khatami, Abdollah Ramazanzadeh, Mustafa Tajzadeh sayılabilir.

Milli Güven Partisi (Etemad-e Melli), 2005 yılında cumhurbaşkanlığı seçimlerine adaylığını koyan Mehdi Karroubi'nin mensubu olduğu Mücadeleci Din Adamları Derneği ile yaşadığı görüş ayrılıkları neticesinde kurduğu partidir. Parti, kuruluş amacını İran'da parti faaliyetlerinin kurumsallaşmasını sağlamak olarak açıklamıştır. Etemad-e Melli gazetesi, 2009 yılında Mehdi Karroubi'nin cumhurbaşkanlığı seçimlerinde hile yapıldığına dair iddialarını yayınladıktan sonra kapatılana kadar partinin yayın organı olmuştur.

Sonuç

İran İslam Cumhuriyeti anayasa yapıcılarının İran anayasasını oluştururken ideallerinde toplum ve siyasi yönetim tasavvurunu uygulamaya geçirmek gayretinde oldukları açıktır. Ancak sistemin egemenliği İlahi yasadandır ve bu yasanın gereği olarak halk egemenliğinden

alan ikili yapısı sistemde birbirini denetleyici, dengeleyici ve dini niteliği ağır basan kurumlar lehine kontrol edici mekanizmaların da kurulmasını gerektirmiştir. Bu da sistemin kurumsal işleyişinde pek çok problemi ve çıkmazı beraberinde getirmiştir.

Bugün İran siyasetinde dini kurumların cumhuriyetçi kurumlar üzerindeki denetiminin azaltılması ve halk egemenliğinin güçlendirilmesi meselesi üzerinde çok tartışılmaktadır. Bu mesele 1997'den bu yana güçlü bir siyasi hareket olarak siyaset sahnesinde olan reform hareketinin çıkış noktalarından biridir. Ancak mevcut sistemin sürdürülmesi ve dini yönünün daha da güçlendirilmesi düşüncesindeki din adamları ve muhafazakar siyasetçiler bu talepleri şüpheyle karşılamakta ve devleti za-

yıflatarak çıkarları tehlikeye düşüreceğini öne sürmektedir. Nitekim cumhuriyetçi kurumlar üzerinde azalan denetim demek aynı zamanda ülkede siyasi ve sosyal özgürlüklerin de genişlemesi anlamına gelecektir ve kontrol edilmesi güçleşen özgürlük bu kişilerin nazarında tehdittir. Bu çekişme bugün öyle bir boyuta gelmiştir ki sistemin İslamcı kurumlarının devreye girmesi ile sadece rejimin İslami yönünün güçlendirilerek sürdürülmesini savunan gruplara siyaset yapma hakkı tanınmaktadır. Giderek artan bu kontrolcü durumun İran siyasal sisteminde nasıl ve ne ölçüye kadar devam ettirilebileceğini kestirmek zordur. 2013'te yapılması planlanan cumhurbaşkanlığı seçiminin yaklaştığı göz önüne alındığında İran siyasetini oldukça hararetli günler beklemektedir.

SONNOTLAR

- 1 See Fred Halliday, *Islam and the Myth of Confrontation: Religion and Politics in the Middle East*, (London, New York: I.B. Tauris), 1996, ss. 42-75; Mangol Bayat, "The Iranian Revolution of 1978-79: Fundamentalist or Modern?", *Middle East Journal*, Cilt 37, Sayı 1, Kış 1983.
- 2 Diğer Ekim 1917'de Rusya'da gerçekleşen Bolşevik Devrimidir. Bkz. Said Amir Arjomand, *After Khomeini: Iran under his successors*, (New York: Oxford University Press, 2009), s. 4.
- 3 İran İslam Cumhuriyeti Anayasası, Giriş, Alhoda Publication, Tehran, Iran, 2010, s. 14.
- 4 Michael M.J. Fischer, "Imam Khomeini: Four Levels of Understanding", John L. Esposito (der.), *Voices of Resurgent Islam*, (New York, Oxford: Oxford University Press, 1983), s. 157.
- 5 Humeyni şöyle demektedir: "Geçmişte doğru hükümeti kurmak ve hain ve yozlaşmış yöneticileri yıkmak için birlik ve uyum içinde hareket etmedik. Liderden, koruyucudan, liderlik kurumlarından yoksun oluşumuz buna imkan verdi. Bizim adil ve doğru hükümet organlarına ihtiyacımız olduğu açıktır." Hamid Algar (der.), *Islam and Revolution: Writings and Declarations of Imam Khomeini* (Berkeley: Mizan Press, 1981), ss. 47-49.
- 6 Ibid., ss.55-56.
- 7 Ibid., s.55.
- 8 Ibid., s.78.
- 9 İran İslam Cumhuriyeti Anayasası, Giriş, Alhoda Publication, Tehran, Iran, 2010, s. 18.
- 10 Ibid., s.17.
- 11 Ibid., s. 19.
- 12 Asghar Schirazi, *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*, (London, New York: I. B. Tauris, 1997), s. 94.
- 13 Mohsen Milani, "Shi'ism and the State in the Constitution of the Islamic Republic of Iran", S. Farsoun, M. Mashayekhi (der.), *Iran: The Political Culture in the Islamic Republic*, (London, New York: Routledge, 1992), s. 144; Lake, C.M., "The Problems Encountered in Establishing an Islamic Republic in Iran 1979-1981", *Bulletin (British Society for Middle East Studies)*, cilt 9, sayı 2, 1982, s. 148.
- 14 İsmail Safa Üstün, *Humeyni'den Hamaney'e İran İslam Cumhuriyeti Yönetim Biçimi* (İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1999), s. 36.
- 15 Wilfried Buchta, *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic*, (USA: A Joint Publication of the Washington Institute for Near Eastern Policy and the Konrad Adenauer Stiftung, 2000), ss. 60-61.
- 16 Asghar Schirazi, *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*, (London, New York: I. B. Tauris, 1997), s. 98.
- 17 Mehran Kamrava, *The Political History of Modern Iran: From Tribalism to Theocracy*, (Westport, Connecticut, London: Praeger, 1992), s. 92.
- 18 Siyasi Partiler Kanunu için bkz. <http://www.iranembassy.org.za/E/Iran%20Info/Parties%20Law.htm>; Stephan C. Fairbanks, "Theocracy vs Democracy: Iran Considers Political Parties", *Middle East Journal*, cilt 52, sayı 1, 1998, ss. 20-21.
- 19 <http://www.moi.ir/Portal/File/ShowFile.aspx?ID=500cd7bd-c690-4a58-8613-87832c3e04ba>
- 20 Bayram Sinkaya, "İran İslam Cumhuriyeti'nde Siyasal Yapı ve Yönetim", *Ortadoğu Siyasetinde İran*, Türel Yılmaz, Mehmet Şahin (der.), Ankara: Barış Kitap, 2011, s.32.
- 21 Mücadeleci Din Adamları Cemiyeti'nin diğer kurucu üyeleri şunlardır: Mohammad Mofatteh (1979'da öldürüldü), Khamene'i, Rafsanjani, Bahonar (İslami Cumhuriyet Partisi'nin Haziran 1981'de bombalanması sırasında öldürüldü), Ayatollah Fazlollah Mahalati, Nateq-Nuri, Ayatollah Mohammad Ali Movahhedi-Kermani, Ayatollah Abbas Ali Amid-Zanjani, Hasan Rouhani, Ayatollah Mohammad Imami-Kashani, Abol-Hossein Moezzi, Mehdi Karrubi and Mohammad Doai.
- 22 Moslem, Mehdi, *Factional Politics in Post-Khomeini Iran*, (USA: Syracuse University Press, 2002), s. 69.
- 23 Hossein Asayesh, Adlina Ab. Halim, Jayum A. Jawan, Seyedeh Nosrat Shojaei, "Political Party in Islamic Republic of Iran: A Review", *Journal of Politics and Law*, Cilt 4, Sayı 1, Mart 2011, s.226.
- 24 Moslem, Mehdi, *Factional Politics in Post-Khomeini Iran*, (USA: Syracuse University Press, 2002), p. 128.

AKADEMİK KADRO

Hasan Kanbolat	ORSAM Başkanı
Prof. Dr. Hayati Aktaş	ORSAM Trabzon Temsilcisi, KTÜ Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Doç. Dr. Veysel Ayhan	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar	ORSAM Danışmanı, ORSAM Avrasya Stratejileri Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
Doç. Dr. Tarık Oğuzlu	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Uluslararası Antalya Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Şahin	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Harun Öztürkler	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu Ekonomileri - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem Tür	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ODTÜ
Habib Hüzmülü	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Ahi Evran Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Canat Mominkulov	ORSAM Uzmanı, Ortadoğu - El Farabi Kazak Milli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Yrd. Doç. Dr. Bayram Sinkaya	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Abdullah Alshamri	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ORSAM Riyad Temsilcisi
Dr. Neslihan Kevser Çevik	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Dr. Didem Daniş	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Galatasaray Üniversitesi
Dr. Jale Nur Ece	ORSAM Danışmanı, Deniz Emniyeti ve Güvenliği
Dr. İlyas Kamalov	ORSAM Danışmanı, Avrasya
Dr. Yaşar Sarı	ORSAM Danışmanı, Avrasya - ORSAM Bıçkek Temsilcisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
Dr. Bayram Sinkaya	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Atatürk Üniversitesi
Dr. Süreyya Yiğit	ORSAM Danışmanı, Avrasya
Av. Aslıhan Erbaş Açıkl	ORSAM Danışmanı, Enerji-Deniz Hukuku
Fazıl Ahmet Burget	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Afganistan
Volkan Çakır	ORSAM Danışmanı, Afrika - ORSAM Antananarivo (Madagaskar) Temsilcisi
Esra Demir	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Bilgay Duman	ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
Oğün Duru	ORSAM Yönetici Editörü
Noyan Gürel	ORSAM İzmir Temsilcisi
Selen Tonkuş Kareem	ORSAM Erbil (Irak) Temsilcisi
Oytun Orhan	ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
Sercan Doğan	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Nebahat Tanrıverdi	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Uğur Çil	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Nazlı Ayhan	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu & Projeler
Leyla Melike Koçgündüz	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu & Projeler
Ufuk Döngel	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Göknil Erbaş	ORSAM Uzman Yardımcısı, Karadeniz
Aslı Değirmenci	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Jubjana Vila	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Mavjuda Akramova	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu

ORSAM Su Araştırmaları Programı

Dr. Tuğba Evrim Maden	ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
Dr. Seyfi Kılıç	ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
Kamil Erdem Güler	ORSAM Uzman Yardımcısı, ORSAM Su Araştırmaları Programı
Çağlayan Arslan	ORSAM Uzman Yardımcısı, ORSAM Su Araştırmaları Programı

ORSAM DANIŞMA KURULU

Dr. İsmet Abdülmecid	Irak Danıştay Eski Başkanı
Prof. Dr. Hayati Aktaş	ORSAM Trabzon Temsilcisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Hasan Alsancağ	BP & BTC Türkiye, Enerji Güvenliği Direktörü
Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık	ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Ahat Andican	Devlet Eski Bakanı, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Dorayd A. Noori	Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı Yardımcısı
Prof. Dr. Tayyar Arı	Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Ali Arslan	İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü
Başar Ay	Türkiye Tekstil Sanayi İşveren Sendikası Genel Sekreteri
Prof. Dr. Mustafa Aydın	Kadir Has Üniversitesi Rektörü
Doç. Dr. Ersel Aydınlı	Bilkent Üniversitesi Rektör Yardımcısı & Fulbright Genel Sekreteri
Doç. Dr. Veysel Ayhan	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Hüseyin Bağcı	ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
İtir Bağdadi	İzmir Ekonomi Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği Bölümü
Prof. Dr. İdris Bal	TBMM 24. Dönem Milletvekili
Yrd. Doç. Dr. Ersan Başar	Karadeniz Teknik Üniversitesi, Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Bölüm Başkanı
Kemal Beyatlı	Irak Türkmen Basın KONSEYİ Başkanı
Barbaros Binicioğlu	Ortadoğu Danışmanı
Prof. Dr. Ali Birinci	Pollis Akademisi Öğretim Üyesi
Doç. Dr. Mustafa Budak	Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdür Yardımcısı
Dr. Hasan Canpolat	İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
E. Hava Orgeneral Ergin Celasin	23. Hava Kuvvetleri Komutanı
Volkan Çakır	ORSAM Danışmanı, Afrika
Doç. Dr. Mitat Çelikpala	Kadir Has Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya	YOK Başkanı
Dr. Didem Daniş	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Esra Demir	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Prof. Dr. Volkan Ediger	İzmir Ekonomi Üniversitesi, Ekonomi Bölümü
Prof. Dr. Cezmi Eraslan	Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı
Prof. Dr. Çağrı Erhan	Ankara Üniversitesi ATAUM Müdürü, SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Dr. Amer Hasan Fayyadh	Bağdat Üniversitesi, Siyaset Bilimi Fakültesi Dekanı
Av. Aslıhan Erbaş Açıkl	ORSAM Danışmanı, Enerji-Deniz Hukuku

Cevat Gök
 Mete Göknel
 Osman Göksel
 Timur Göksel
 Prof. Dr. Muhamad Al Hamdani
 Habib Hürmüzlü
 Numan Hazar
 Doç. Dr. Pınar İpek
 Dr. Tuğrul İsmail
 Dr. İlyas Kamalov
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
 Doç. Dr. Şenol Kantarcı
 Selçuk Karacaçay
 Doç. Dr. Nilüfer Karacasulu
 İsmet Karalar
 Dr. Hasan Canpolat
 Prof. Dr. M. Lütfullah Karaman
 Yrd. Doç. Dr. Şaban Kardeş
 Av. Tuncay Kılıç
 Doç. Dr. Elif Hatun Kılıçbeyli
 Prof. Dr. Aleksandr Knyazev
 Prof. Dr. Alexander Koleşnikov
 Prof. Dr. Erol Kurubaş
 Prof. Dr. Talip Küçükcan
 Arslan Kaya
 Dr. Hicran Kazancı
 İzzettin Kerküklü
 Prof. Dr. Mustafa Kibaroğlu
 Dr. Max Georg Meier
 Prof. Dr. Mosa Aziz Al Mosawa
 Prof. Dr. Mahir Nakip
 Doç. Dr. Tarık Oğuzlu
 Prof. Dr. Çınar Özen
 Murat Özçelik
 Doç. Dr. Harun Öztürkler
 Dr. Bahadır Pehlivan Türk
 Prof. Dr. Victor Panin
 Doç. Dr. Fırat Purtaş
 Prof. Dr. Suphi Saatçi
 Dr. Yaşar Sarı
 Ersan Sarıkaya
 Yrd. Doç. Dr. Bayram Sinkaya
 Doç. Dr. İbrahim Sirkeci
 Dr. Aleksandr Sotnichenko
 Zaher Sultan
 Dr. Irina Svistunova
 Doç. Dr. Mehmet Şahin
 Prof. Dr. Türel Yılmaz Şahin
 Mehmet Şüküroğlu
 Doç. Dr. Oktay Tanrısever
 Prof. Dr. Erol Taymaz
 Prof. Dr. Sabri Tekir
 Dr. Gönül Tol
 Doç. Dr. Özlem Tür
 M. Ragıp Vural
 Dr. Ermanno Visintainer
 Dr. Umut Uzer
 Prof. Dr. Vatanyar Yagya
 Dr. Süreyya Yiğit

Irak El Fırat TV Türkiye Müdürü
 BOTAŞ Eski Genel Müdürü
 BTC ve NABUCCO Koordinatörü
 Beyrut Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi
 Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı
 Emekli Büyükelçi
 Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ORSAM Avrasya Danışmanı
 ORSAM Danışmanı, ORSAM Avrasya Stratejileri Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
 Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Vodafone Genel Müdür Yardımcısı (Türkiye)
 Dokuz Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Edremit Belediye Başkanı Danışmanı
 İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
 Fatih Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Edremit Belediye Başkanı
 Çukurova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Rus-Slav Üniversitesi (Bişkek, Kırgızistan)
 Diplomat
 Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Müdürü
 KPMG, Yeminli Mali Müşavir
 Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi
 Kerkük Vakfı Başkanı
 Okan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Hanns Şeidel Vakfı Proje Müdürü (Bişkek)
 Bağdat Üniversitesi Rektörü
 Erciyes Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Uluslararası Antalya Üniversitesi
 Ankara Üniversitesi, SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisat Bölümü
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Pyatigorsk Üniversitesi (Pyatigorsk, Rusya)
 Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, TÜRKSOY Genel Sekreter Yardımcısı
 Kerkük Vakfı Genel Sekreteri
 ORSAM Danışmanı, Avrasya – ORSAM Bişkek Temsilcisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
 Türkmeneli TV – (Kerkük, Irak)
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
 Regent's College (Londra, Birleşik Krallık)
 St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
 Lübnan Türk Cemiyeti Başkanı
 Rusya Strateji Araştırmaları Merkezi, Türkiye-Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Enerji Uzmanı
 ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ODTÜ, Kuzey Kıbrıs Kampusu Rektör Yardımcısı (KKTC)
 İzmir Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekanı
 Middle East Institute Türkiye Çalışmaları Direktörü (ABD)
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
 2023 Dergisi Yayın Koordinatörü
 Vox Populi Direktörü (Roma-İtalya)
 İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
 St. Petersburg Şehir Parlamentosu Milletvekili, St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
 ORSAM Avrasya Danışmanı

ORTADOĞU ETÜTLERİ YAYIN KURULU

Meliha Benli Altunışık
 Bülent Aras
 Tayyar Arı
 İlker Aytürk
 Recep Boztemur
 Katerina Dalacoura
 F. Gregory Gause
 Fawaz Gerges
 Ahmet K. Han
 Raymond Hinnebusch
 Rosemary Hollis
 Bahgat Korany
 Peter Mandaville
 Emma Murphy

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
 Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı
 Uludağ Üniversitesi
 Bilkent Üniversitesi
 Orta Doğu Teknik Üniversitesi
 Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Vermont Üniversitesi (ABD)
 Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Kadir Has Üniversitesi
 St. Andrews Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 City Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 George Mason Üniversitesi (ABD)
 Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)

ORTADOĞU ANALİZ YAYIN KURULU

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık
 Hasan Kanbolat
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
 Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen

ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
 ORSAM Başkanı
 ORSAM Danışmanı, ORSAM Avrasya Stratejileri Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı

MithatpaŐa Caddesi 46/6 Kızılay-ANKARA
Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48
www.orsam.org.tr, orsam@orsam.org.tr